

Sygn. akt III UK 71/09

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 marca 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Andrzej Wróbel (przewodniczący)

SSN Bogusław Cudowski

SSN Zbigniew Hajn (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania A. O.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R.

o zasiłek chorobowy,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 3 marca 2010 r.,

skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w R.

z dnia 30 kwietnia 2009 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego
Sądowi Okręgowemu w R.**

Uzasadnienie

Wyrokiem z 13 lutego 2008 r. Sąd Rejonowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w R. oddalił wniesione przez A. O. odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w R. z dnia 24 lipca 2008 r.

W wyniku prowadzonego postępowania Sąd Rejonowy ustalił, że odwołujący się A. O. od stycznia 1999 r. prowadził jednoosobowo pozarolniczą działalność gospodarczą pod firmą handlowo - usługową „P”. Z tego tytułu został on zgłoszony do ubezpieczenia emerytalnego, rentowego, wypadkowego oraz dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego. Od 1 lutego 1999 r. stał się niezdolny do pracy z powodu choroby i niezdolność ta trwała nieprzerwanie do 30 czerwca 1999 r. Kolejne okresy niezdolności do pracy trwały z przerwami do roku 2008. W sytuacji ciągłej absencji w pracy z powodu choroby odwołujący się ustanowił pełnomocników, którzy byli uprawnieni do dokonywania wszystkich czynności związanych z prowadzoną działalnością. Tymi pełnomocnikami byli: L. O., J. H., K. N., K. O., K. D., W. C. oraz A. K. W okresie od 6 do 10 marca 2008 r. Wydział Kontroli Płatników Składek Oddział w R. przeprowadził kontrolę dokumentów firmy odwołującego się w zakresie prawidłowości, rzetelności obliczania, potrącania i opłacania składek oraz innych składek i wpłat, do których pobierania zobowiązany jest Zakład, zgłoszenia do ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych oraz ustalenia uprawnień do świadczeń pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, świadczeń rodzinnych, wypłacanie świadczeń i zasiłków i dokonywanie rozliczeń z tego tytułu. Kontrolą tą objęto okres od 1 stycznia 1999 r. do 29 lutego 2008 r. zaś próby do kontroli pobrano z okresu od stycznia 2005 r. do grudnia 2007 r. W wyniku przeprowadzonej kontroli wykazano nieprawidłowości polegające na sygnowaniu przez wnioskodawcę dokumentów wystawianych przez firmę „P.” w terminach, w których formalnie przebywał on na zwolnieniach chorobowych. Chodziło w szczególności o podpisane przez A. O. rachunki do umów zlecenia z: 2 marca 2005 r., 3 marca 2005., 31 sierpnia 2005 r., 30 września 2005 r., 31 października 2005 r., 30 listopada 2005 r., 31 grudnia 2005 r., 2 maja 2006 r., 31 maja 2006 r., 30 czerwca 2006 r., 31 lipca 2006 r. oraz fakturę do umowy z 29 kwietnia 2006 r. Sąd Rejonowy ustalił, że w okresach orzeczonej niezdolności do pracy z powodu choroby tj: od 1 marca 2005 r. do 9 marca 2005 r.,

od 24 marca 2005 r. do 2 kwietnia 2005 r., od 31 sierpnia 2005 r. do 9 września 2005 r., od 21 września 2005 r. do 30 września 2005., od 31 października 2005 r. do 10 listopada 2005 r., od 21 listopada 2005 r. do 30 listopada 2005 r., od 21 grudnia 2005 r. do 31 grudnia 2005 r., od 28 kwietnia 2006 r. do 7 maja 2006 r., od 30 maja 2006 r. do 8 czerwca 2006 r., od 28 czerwca 2006 r. do 6 lipca 2006 r., od 26 lipca 2006 r. do 3 sierpnia 2006 r. wnioskodawca prowadził działalność gospodarczą.

Na podstawie poczynionych ustaleń Sąd pierwszej instancji doszedł do przekonania, że wniesione przez wnioskodawcę odwołanie od decyzji ZUS powinno zostać oddalone. Sąd Rejonowy ustalił, że praca wnioskodawcy polegała na sygnowaniu dokumentów i faktur wystawianych przez i dla firmy „P”. Wskazał, że przebywający na zwolnieniach chorobowych wnioskodawca, składając własnoręczne podpisy na dokumentach związanych z działalnością firmy, faktycznie wykonywał pracę zarobkową. Jednocześnie Sąd nie zaakceptował wersji wnioskodawcy, że dokumenty zostały przez niego podpisane nie w dacie ich wystawienia, lecz 5 marca 2008 r. - na dzień przed kontrolą ZUS. Sąd Rejonowy przyjął, że takie twierdzenia wnioskodawcy nie dają się pogodzić z zasadami logiki i ustalonej w tym zakresie praktyki. Tym bardziej, że te okoliczności nie były przez stronę powoływane w postępowaniu przed organem rentowym, a sam wnioskodawca przyznał, że rachunki za okresy styczeń - lipiec 2005 r. podpisywał na bieżąco. Sąd pierwszej instancji analizował zeznania wnioskodawcy przez pryzmat dowodów z dokumentów organu rentowego uzyskanych w trakcie przeprowadzonej kontroli, uwzględniając ponadto motywy jakimi kierował się w swoich zeznaniach wnioskodawca. Sąd Rejonowy dostrzegł w tych zeznaniach tendencję do wzbogacania ich o coraz to nowe fakty, a także pojawiające się sprzeczności.

Powyższe orzeczenie Sądu Rejonowego w całości zaskarżył wnioskodawca A. O., zarzucając zbadanie sprawy w sposób tendencyjny, wyciągnięcie dowolnych wniosków z zeznań świadków, potraktowanie tych zeznań wybiórczo tj. uznawanie za wiarygodne zeznania tych świadków, którzy potwierdzali słuszność decyzji organu rentowego, zaś podważanie wiarygodności tych zeznań, które nie odpowiadały tej decyzji. Ponadto wnioskodawca zarzucił Sądowi Rejonowemu

stronniczość i brak obiektywizmu w rozpoznawaniu sprawy i popieranie wyłącznie interesów ZUS. W ocenie Sądu drugiej instancji, apelujący zarzucił więc orzeczeniu Sądu pierwszej instancji naruszenie art. 233 k.p.c.

Sąd Okręgowy Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w R., wyrokiem zaskarżonym rozpoznawaną skargę kasacyjną, oddalił apelację. Sąd Okręgowy stwierdził, że zarzuty naruszenia art. 233 k.p.c. były bezzasadnie, a Sąd Rejonowy poczynił prawidłowe ustalenia, z których wywiódł prawidłowy wniosek, że odwołujący się wykonywał pracę zarobkową w okresie pobierania zasiłku chorobowego. Wypełnione więc zostały przesłanki określone w art. 17 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 roku o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Zasadnie zatem organ rentowy nałożył na niego obowiązek zwrotu nienależnie pobranego świadczenia z ubezpieczenia społecznego, wraz z odsetkami.

W skardze kasacyjnej, odniesionej do całego wyroku Sądu Okręgowego, odwołujący się zarzucił naruszenie prawa materialnego, przez błędną wykładnię art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, przez przyjęcie, że podpisanie 11 rachunków do umów zlecenia w regularnych, miesięcznych odstępach czasu oraz incydentalnie jednej faktury w okresie zwolnienia chorobowego było wykonywaniem pracy zarobkowej w ramach działalności gospodarczej, w sytuacji braku podstaw do przyjęcia takiej kwalifikacji tych czynności, skoro są to czynności formalno-prawne związane z posiadaniem statusu przedsiębiorcy, wymuszona okolicznościami aktywność pozwalająca na utrzymanie istnienia przedsiębiorstwa.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący uzasadnił potrzebą wykładni art. 17 ust. 1 wyżej powołanej ustawy w kwestii, czy w przypadku osób prowadzących jednoosobowo działalność gospodarczą, a więc z uwzględnieniem specyfiki pracy takich przedsiębiorców, podejmowanie czynności natury formalno-prawnej o charakterze periodycznym (miesięcznym) lub incydentalnym, stanowi pracę zarobkową, od której należy się powstrzymać w okresie choroby dla zachowania prawa do świadczeń zasiłkowych.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji i orzeczenie co do istoty sprawy przez zmianę decyzji ZUS z 24 lipca 2008 r. i ustalenie prawa wnioskodawcy do zasiłku chorobowego za wymienione w niej okresy oraz uchylenie zobowiązania wnioskodawcy do zwrotu nienależnie pobranego zasiłku, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji względnie sądowi pierwszej instancji, przy uwzględnieniu kosztów postępowania kasacyjnego, a także o zasądzenie kosztów postępowania i zastępstwa według norm przepisanych.

W uzasadnieniu skargi wskazano, że z ustaleń kontroli ZUS wynikało, że A. O. podpisał rachunki do umów zlecenia z 2 marca 2005 r., 31 marca 2005 r., 31 sierpnia 2005 r., 30 września 2005 r., 31 października 2005 r., 30 listopada 2005 r., 31 grudnia 2005 r., 2 maja 2006 r. 31 maja 2006 r., 30 czerwca 2006 r., 31 lipca 2006 r. oraz fakturę do umowy z 29 kwietnia 2006 r. Z powyższego zestawienia wynika jedynie, że A. O. podpisywał dokumenty wytworzone przez inną osobę, a daty podpisania wskazują na periodycznie występującą konieczność złożenia podpisu, skoro były one składane na koniec miesiąca kalendarzowego, zaś w dwu wypadkach na początku miesiąca. W trakcie postępowania instancyjnego sądy przede wszystkim skupiły się na ustaleniu czasu i okoliczności podpisania dokumentów związanych z wykonywaną przez wnioskodawcę działalnością. Poczynione ustalenia nie zmieniły faktu, że czynności podejmowane przez wnioskodawcę miały charakter formalno-prawny związany z posiadaniem statusu przedsiębiorcy, a nie prowadzeniem działalności gospodarczej w pełnym tego słowa znaczeniu. Skarżący podniósł, że ponieważ przebywał na zwolnieniu chorobowym jako przedsiębiorca prowadzący jednoosobowo pozarolniczą działalność gospodarczą sądy obu instancji uznały, że każda czynność podejmowane przez taką osobę jest pracą zarobkową podejmowaną w ramach tej działalności, co skutkuje pozbawieniem prawa do zasiłku chorobowego. Takie rozumienie działalności gospodarczej jest błędne. W sensie formalnym działalność gospodarczą prowadzi się od momentu jej zarejestrowania. Tym samym w przypadku przedsiębiorców, szczególnie jednoosobowych, konieczne jest rozróżnienie między czynnościami, które mają charakter pracy zarobkowej, to jest

zmierzają bezpośrednio do uzyskania dochodu, do których należy choćby obsługa klientów, negocjowanie umów, wytwarzanie dokumentów, podejmowanie decyzji itp. od np. czynności polegających na podpisywaniu dokumentów wytworzonych przez inną osobę, jak to miało miejsce w przedmiotowej sprawie. Należy podkreślić, że wnioskodawca trudni się hurtowym handlem węglem, oczywiste jest więc, że musi podejmować różnorakie czynności w ramach tej działalności. W tej sytuacji podpisanie nielicznych dokumentów nie może być traktowane jako wykonywanie pracy w ramach działalności gospodarczej. Są to przecież czynności formalno prawne związane z posiadaniem statusu przedsiębiorcy (tak SN w orzeczeniu sygn. akt II UK 359/08). W szeregu innych orzeczeń również wskazano na potrzebę rozróżnienia między działalnością zarobkową a czynnościami przedsiębiorcy o charakterze formalnym (wyrok SN z 7 października 2003 r., II UK 76/03, wyrok SN z 17 stycznia 2002 r., II UKN 710/00).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 2005 r. Nr 31, poz. 267 ze zm.). ubezpieczony wykonujący w okresie orzeczonej niezdolności do pracy pracę zarobkową lub wykorzystujący zwolnienie od pracy w sposób niezgodny z celem tego zwolnienia traci prawo do zasiłku chorobowego za cały okres tego zwolnienia. Z przepisu tego wynikają dwie niezależne przesłanki utraty prawa do zasiłku: 1) wykonywanie pracy zarobkowej w okresie niezdolności do pracy; 2) wykorzystanie zwolnienia w sposób niezgodny z jego celem. Do utraty prawa do zasiłku wystarczy zaistnienie jednej z nich.

W kwestii wykładni pojęcia "wykonywanie pracy zarobkowej", mającej zasadnicze znaczenie dla rozstrzygnięcia, czy wskazane w decyzji organu rentowego i potwierdzone w ustaleniach faktycznych przyjętych w podstawie zaskarżonego wyroku czynności skarżącego stanowiły taką pracę, należy wskazać, że orzecznictwo Sądu Najwyższego przyjmuje wąską wykładnię tej przesłanki utraty prawa do zasiłku chorobowego, uznając zasadniczo, że wszelka aktywność zarobkowa w okresie pobierania zasiłku powoduje taki skutek. Sąd Najwyższy

uznaje jednak, że od tej zasady mogą istnieć odstępstwa uzasadnione zwłaszcza sporadycznym i formalnym charakterem czynności ubezpieczonego lub ich niezbędnością dla kontynuacji działalności gospodarczej, jak niektóre czynności związane z zatrudnianiem pracowników, opłacanie czynszu itp. Możliwość uznania, że nie dochodzi do utraty prawa do zasiłku chorobowego, w przypadku aktywności zmierzającej do osiągnięcia zarobku w czasie pobierania tego zasiłku, występuje jednak tylko wówczas, gdy ma ona charakter incydentalny i wymuszony okolicznościami (zob. wyrok z dnia 15 czerwca 2007 r., II UK 223/06, OSNP 2008 nr 15-16, poz. 231). Stanowisko dopuszczające tego rodzaju wyjątki jest już wyraźnie ukształtowane w orzecznictwie (wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 24 lutego 1999 r., III AUa 1292/98, OSA Warszawa 1999 nr 3, poz. 14 i wyroki Sądu Najwyższego z: 17 stycznia 2002 r., II UKN 710/00, OSNP 2003 nr 20, poz. 498; 7 października 2003 r., II UK 76/2003, OSNP 2004 r. nr 14, poz. 247; 20 stycznia 2005 r., I UK 154/04, OSNP 2005/19/307; 9 października 2006 r., II UK 44/06, OSNP z 2007 nr 19-20, poz. 295; 15 czerwca 2007 r., II UK 223/06, OSNP 2008, nr 15-16, poz. 31; 11 grudnia 2007 r., I UK 145/07, OSNP 2009, nr 1-2, poz. 28; 6 lutego 2008 r., II UK 10/07, OSNP 2009, nr 9-10, poz. 123; 5 czerwca 2008 r., III UK 11/08, OSNP 2009, nr 21-22, poz. 292; 3 października 2008 r., II UK 26/08, LEX nr 513018; 6 maja 2009 r., II UK 359/08, LEX nr 509046).

Należy też wskazać, że wyrok Sądu Najwyższego z 5 kwietnia 2005 r., I UK 370/04, na który powołał się Sąd pierwszej instancji, nie uzasadnia odmiennego poglądu. W tezie tego orzeczenia Sąd Najwyższy stwierdził, że pracą zarobkową, której wykonywanie w okresie orzeczonej niezdolności do pracy powoduje utratę prawa do zasiłku chorobowego lub świadczenia rehabilitacyjnego na podstawie art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz.U. z 2005 r. Nr 31, poz. 267) jest każda aktywność ludzka zmierzająca do osiągnięcia zarobku, w tym pozarolnicza działalność gospodarcza, choćby nawet polegająca na czynnościach nieobciążających w istotny sposób organizmu przedsiębiorcy i zarazem pracownika pozostającego na zwolnieniu lekarskim. Stwierdzenie to, w okolicznościach faktycznych sprawy, odnosiło się jednak przede wszystkim do każdego rodzaju pracy zarobkowej, wyrażając myśl, że także wykonywanie

działalności gospodarczej w okresie korzystania przez pracownika ze zwolnienia chorobowego, pozbawia pracownika prawa do zasiłku chorobowego związanego z zatrudnieniem na podstawie stosunku pracy. Należy też wziąć pod uwagę, że ubezpieczony w okresie od stycznia do grudnia 2000 r. podpisał 1.089 dokumentów swojej firmy.

Sąd Okręgowy, oddalając apelację ubezpieczonego, nie wziął pod uwagę wskazanej wyżej wykładni. Co więcej, Sąd ten w ogóle nie dokonał wykładni art. 17 ust. 1 ustawy zasiłkowej, ani nawet nie wskazał, czy podziela w tym zakresie wykładnię zaprezentowaną przez Sąd Rejonowy, który (powołując się wyłącznie na powyżej przedstawiony wyrok Sądu Najwyższego z 5 kwietnia 2005 r., I UK 370/04) uznał, że przez pracę zarobkową należy rozumieć wszelką pracę zarobkową wykonywaną na każdej podstawie prawnej albo bez takiej podstawy, bez względu na wymiar czasu tej pracy. W tej sytuacji nie wiadomo, jaka interpretacja art. 17 ust. 1 doprowadziła Sąd Okręgowy do wydania zaskarżonego rozpoznawaną skargą orzeczenia. Sąd nie dokonał również ustaleń faktycznych (podobnie jak Sąd pierwszej instancji), które mogłyby stanowić podstawę do oceny, czy czynności ubezpieczonego, uznane w decyzji za powód utraty przez niego prawa do zasiłku chorobowego, miały charakter incydentalny i wymuszony okolicznościami, czy nie, podczas gdy sporadyczność i charakter tych czynności muszą wynikać z ustaleń faktycznych dokonanych przez sądy pierwszej i drugiej instancji (wyrok Sądu Najwyższego z 6 lutego 2008 r., II UK 10/07). Sąd Okręgowy ograniczył się w uzasadnieniu swojego wyroku, do zarzutów dotyczących ustaleń faktycznych, nie dostrzegając, że ubezpieczony zarzucał także, powołując się na wyroki Sądu Najwyższego (z 17 stycznia 2002 r., II UKN 710, i z 7 października 2003 r., II UK 76/03, (OSNP 2004 nr 14, poz. 247) błędną wykładnię tego przepisu.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., a o kosztach postępowania kasacyjnego - na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w związku z 398²¹ k.p.c.